Ayrık Matematik

Çizgeler

H. Turgut Uyar   Ayşegül Gençata Yayımlı   Emre Harmancı

2001-2013

Lisans

Konular

Çizgeler

Tanım

çizge: $G = (V, E)$

- V: düğüm kümesi
- $E \subseteq V \times V$: ayrıt kümesi

- $e = (v_1, v_2) \in E$ ise:
  - v_1 ve v_2 düğümleri e ayrıtının *uçdüğümleri*
  - e ayrıtı v_1 ve v_2 düğümlerine *çakışık*
  - v_1 ve v_2 düğümleri *bitişik*
- hiçbir ayrıtın çakışmadığı düğüm: *yalıtılmış düğüm*

Çizge Örneği

Örnek

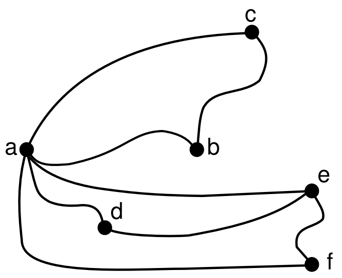

$$
\begin{aligned}
V &= \{a, b, c, d, e, f\} \\
E &= \{(a, b), (a, c), \\
&\quad (a, d), (a, e), \\
&\quad (a, f), (b, c), \\
&\quad (d, e), (e, f)\}
\end{aligned}
$$

Yönlü Çizgeler

Tanım

yönlü çizge: $D = (V, A)$

- $A \subseteq V \times V$: yay kümesi
- *başlangıç* ve *bitiş* düğümleri

Yönlü Çizge Örneği

Örnek

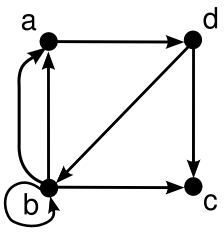

Çoklu Çizgeler

Tanım

koşut bağlı ayrıtlar: aynı iki düğüm arasındaki ayrıtlar

tek-çevre: aynı düğümde başlayan ve sonlanan ayrıt

yalın çizge: koşut bağlı ayrıt ya da tek-çevre içermeyen çizge

çoklu çizge: yalın olmayan çizge

Çoklu Çizge Örneği

Örnek

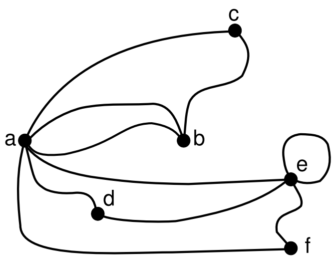

- koşut bağlı ayrıtlar: (a, b)
- tek-çevre: (e, e)

Altçizge

Tanım

$G' = (V', E')$ çizgesi $G = (V, E)$ çizgesinin bir altçizgesi:

- $V' \subseteq V$
- $E' \subseteq E$
- $\forall (v_1, v_2) \in E' \; v_1, v_2 \in V'$

Gösterilim

- *çakışıklık matrisi*:
  - satırlara düğümler, sütunlara ayrıtlar
  - ayrıt düğüme çakışıksa 1, değilse 0
- *bitişiklik matrisi*:
  - satırlara ve sütunlara düğümler
  - hücrelere düğümler arasındaki ayrıt sayısı

Çakışıklık Matrisi Örneği

Örnek

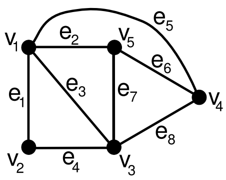

	e_1	e_2	e_3	e_4	e_5	e_6	e_7	e_8
v_1	1	1	1	0	1	0	0	0
v_2	1	0	0	1	0	0	0	0
v_3	0	0	1	1	0	0	1	1
v_4	0	0	0	0	1	1	0	1
v_5	0	1	0	0	0	1	1	0

Bitişiklik Matrisi Örneği

Örnek

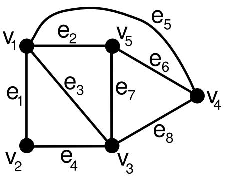

	v_1	v_2	v_3	v_4	v_5
v_1	0	1	1	1	1
v_2	1	0	1	0	0
v_3	1	1	0	1	1
v_4	1	0	1	0	1
v_5	1	0	1	1	0

Bitişiklik Matrisi Örneği

Örnek

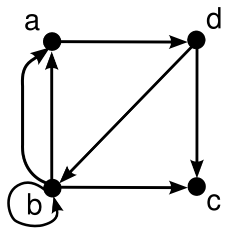

	a	b	c	d
a	0	0	0	1
b	2	1	1	0
c	0	0	0	0
d	0	1	1	0

Kerte

Tanım
kerte: düğüme çakışan ayrıtların sayısı

Teorem
v_i düğümünün kertesi d_i olsun

$$|E| = \frac{\sum_i d_i}{2}$$

Kerte Örneği

Örnek (yalın çizge)

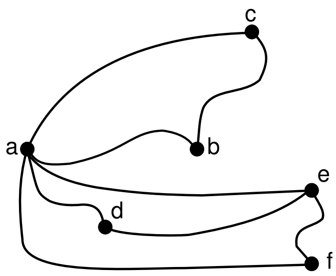

$$\begin{aligned} d_a &= 5 \\ d_b &= 2 \\ d_c &= 2 \\ d_d &= 2 \\ d_e &= 3 \\ d_f &= 2 \\ Toplam &= 16 \\ |E| &= 8 \end{aligned}$$

Kerte Örneği

Örnek (çoklu çizge)

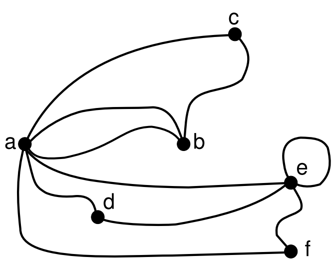

$$\begin{aligned} d_a &= 6 \\ d_b &= 3 \\ d_c &= 2 \\ d_d &= 2 \\ d_e &= 5 \\ d_f &= 2 \\ Toplam &= 20 \\ |E| &= 10 \end{aligned}$$

Yönlü Çizgelerde Kerte

- kerte ikiye ayrılır
  - *giriş kertesi: $d_v{}^i$*
  - *çıkış kertesi: $d_v{}^o$*
- giriş kertesi 0 olan düğüm: *kaynak*
- çıkış kertesi 0 olan düğüm: *kuyu*
- $\sum_{v \in V} d_v{}^i = \sum_{v \in V} d_v{}^o = |A|$

Kerte

Teorem
Yönsüz bir çizgede kertesi tek olan düğümlerin sayısı çifttir.

Tanıt.

- t_i: kertesi i olan düğümlerin sayısı
  $2|E| = \sum_i d_i = 1t_1 + 2t_2 + 3t_3 + 4t_4 + 5t_5 + \dots$
  $2|E| - 2t_2 - 4t_4 - \dots = t_1 + t_3 + \dots + 2t_3 + 4t_5 + \dots$
  $2|E| - 2t_2 - 4t_4 - \dots - 2t_3 - 4t_5 - \dots = t_1 + t_3 + t_5 + \dots$
- sol yan çift olduğuna göre sağ yan da çifttir

□

Düzenli Çizgeler

Tanım
düzenli çizge: bütün düğümlerin kertesi aynı

- n-düzenli: bütün düğümlerin kertesi n

Düzenli Çizge Örnekleri

Örnek

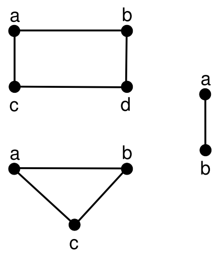

Tam Bağlı Çizgeler

Tanım
$G = (V, E)$ çizgesi tam bağlı:

- $\forall v_1, v_2 \in V \ (v_1, v_2) \in E$
- her düğüm çifti arasında ayrıt var
- K_n: n düğümlü tam bağlı çizge

Tam Bağlı Çizge Örnekleri

Örnek (K_4)

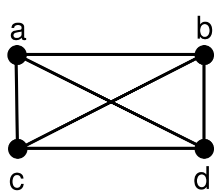

Örnek (K_5)

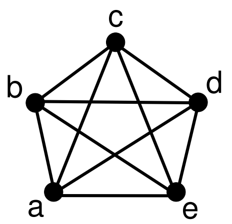

İki Parçalı Çizgeler

Tanım
$G = (V, E)$ çizgesi iki parçalı:

- $\forall (v_1, v_2) \in E \ v_1 \in V_1 \wedge v_2 \in V_2$
- $V_1 \cup V_2 = V, \ V_1 \cap V_2 = \emptyset$
- *tam bağlı iki parçalı*: $\forall v_1 \in V_1 \ \forall v_2 \in V_2 \ (v_1, v_2) \in E$
- $K_{m,n}$: $|V_1| = m, \ |V_2| = n$

Tam Bağlı İki Parçalı Çizge Örnekleri

Örnek ($K_{2,3}$)

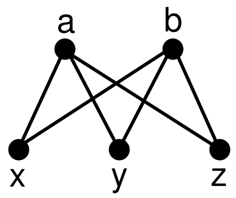

Örnek ($K_{3,3}$)

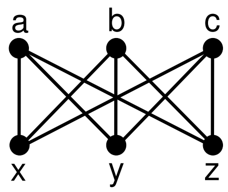

İzomorfizm

Tanım

$G = (V, E)$ ile $G^\star = (V^\star, E^\star)$ çizgeleri izomorfik:

- $\exists f : V \rightarrow V^\star \; (u, v) \in E \Rightarrow (f(u), f(v)) \in E^\star$
- f birebir ve örten
- G ile $G^\star$ aynı şekilde çizilebilir

İzomorfizm Örneği

Örnek

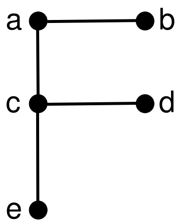

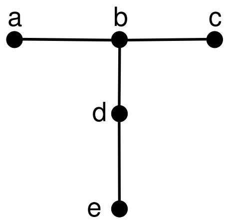

- $f = \{(a, d), (b, e), (c, b), (d, c), (e, a)\}$

İzomorfizm Örneği

Örnek (Petersen çizgesi)

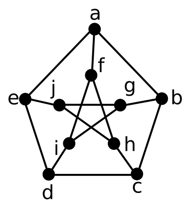

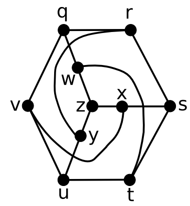

- $f = \{(a, q), (b, v), (c, u), (d, y), (e, r),$
  $(f, w), (g, x), (h, t), (i, z), (j, s)\}$

Homeomorfizm

Tanım

$G = (V, E)$ ile $G^\star = (V^\star, E^\star)$ çizgeleri homeomorfik:

- $E^\star$ kümesindeki ayrıtlardan bazılarının ek düğümlerle bölünmüş olmaları dışında G and $G^\star$ çizgeleri izomorfik

Homeomorfizm Örneği

Örnek

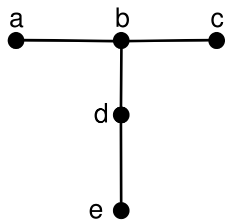

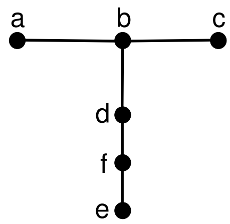

Dolaşı

Tanım

dolaşı: bir başlangıç düğümünden (v_0) bir varış düğümüne (v_n) bir düğüm ve ayrıt sekansı

$$v_0, e_1, v_1, e_2, v_2, e_3, v_3, \ldots, e_{n-1}, v_{n-1}, e_n, v_n$$

$e_i = (v_{i-1}, v_i)$

- ayrıtları yazmaya gerek yok
- uzunluk: dolaşıdaki ayrıt sayısı
- $v_0 \neq v_n$ ise açık, $v_0 = v_n$ ise kapalı

Dolaşı Örneği

Örnek

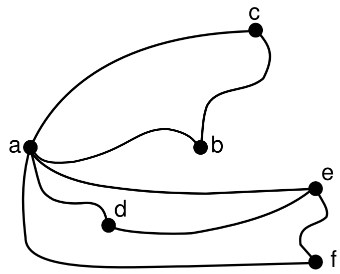

$(c, b), (b, a), (a, d), (d, e),$
$(e, f), (f, a), (a, b)$

c, b, a, d, e, f, a, b

uzunluk: 7

Gezi

Tanım

gezi: ayrıtların yinelenmediği dolaşı

- devre: kapalı gezi
- kapsayan gezi: çizgedeki bütün ayrıtlardan geçen gezi

Gezi Örneği

Örnek

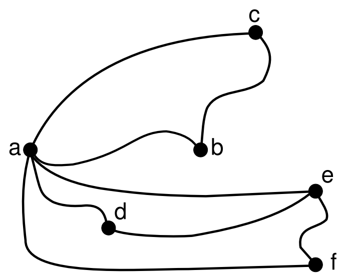

$(c, b), (b, a), (a, e), (e, d),$
$(d, a), (a, f)$

c, b, a, e, d, a, f

Yol

Tanım

yol: düğümlerin yinelenmediği dolaşı

- çevre: kapalı yol
- kapsayan yol: çizgedeki bütün düğümlere uğrayan yol

Yol Örneği

Örnek

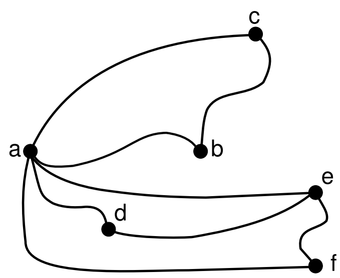

$(c, b), (b, a), (a, d), (d, e),$
(e, f)

c, b, a, d, e, f

Bağlılık

Tanım

bağlı çizge: her düğüm çifti arasında bir yol var

- bağlı olmayan bir çizge bağlı bileşenlere ayrılabilir

Bağlı Bileşen Örneği

Örnek

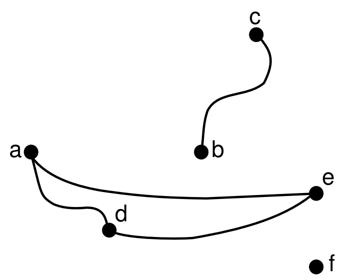

- çizge bağlı değil:
  a ile c arasında yol yok
- bağlı bileşenler:
  a, d, e
  b, c
  f

Uzaklık

Tanım

v_i ile v_j düğümleri arasındaki uzaklık:

- v_i ile v_j arasındaki en kısa yolun uzunluğu

Tanım

çap: çizgedeki en büyük uzaklık

Uzaklık Örneği

Örnek

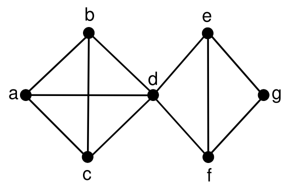

- a ile e düğümlerinin uzaklığı: 2
- çap: 3

Kesitleme Noktası

Tanım

$G - v$:

- G çizgesinden v düğümü ve ona çakışık bütün ayrıtların çıkarılmasıyla elde edilen çizge

Tanım

v düğümü G çizgesi için bir kesitleme noktası:

- G bağlı ama $G - v$ bağlı değil

Kesitleme Noktası Örneği

G

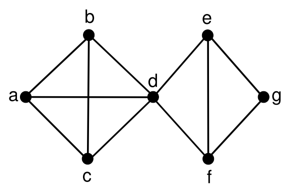

$G - d$

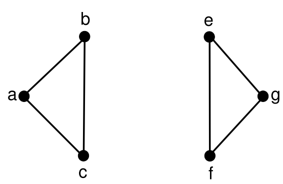

Yönlü Dolaşılar

- yönsüz çizgelerle aynı
- yayların yönleri gözardı edilirse:
  yarı-dolaşı, *yarı-gezi*, *yarı-yol*

Zayıf Bağlı Çizge

Tanım
zayıf bağlı:
her düğüm çifti arasında
bir yarı-yol var

Örnek

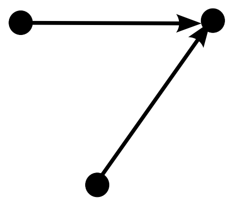

Tek-Yönlü Bağlı Çizge

Tanım
tek-yönlü bağlı:
her düğüm çifti arasında
birinden diğerine yol var

Örnek

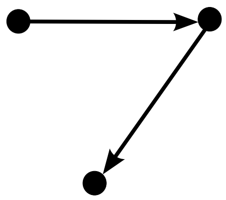

Güçlü Bağlı Çizge

Tanım
güçlü bağlı:
her düğüm çifti arasında
her iki yönde yol var

Örnek

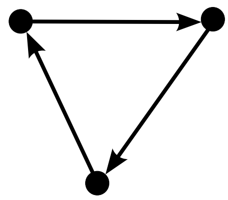

Königsberg Köprüleri

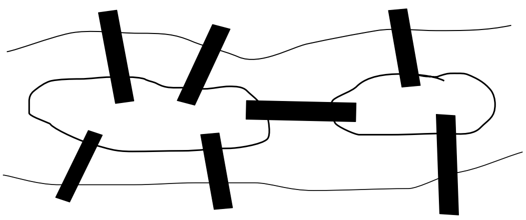

- bütün köprülerden bir kere geçilerek
  başlangıç noktasına dönülebilir mi?

Geçit Veren Çizge

Tanım
G geçit verir: G üzerinde kapsayan bir gezi düzenlenebilir

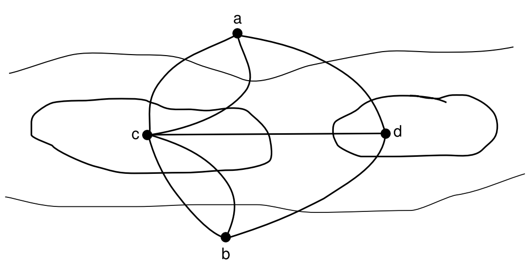

Geçit Veren Çizge

- kertesi tek olan bir düğüm varsa gezinin
  ya başlangıç düğümü ya da varış düğümü olmalı
- başlangıç düğümü ve varış düğümü dışındaki
  bütün düğümlerin kerteleri çift olmalı

Geçit Veren Çizge Örneği

Örnek

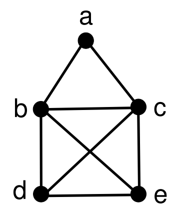

- a, b ve c düğümlerinin
  kerteleri çift
- d ve e düğümlerinin
  kerteleri tek
- d düğümünden başlayıp
  e düğümünde biten (ya da tersi)
  bir kapsayan gezi oluşturulabilir:
  $d, b, a, c, e, d, c, b, e$

Königsberg Köprüleri

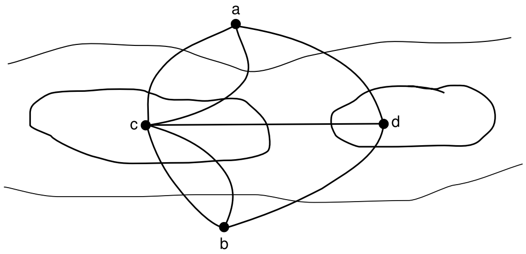

- bütün düğümlerin kerteleri tek: geçit vermez

Euler Çizgeleri

Tanım
Euler çizgesi: kapalı, kapsayan bir gezi düzenlenebilen çizge

- G bir Euler çizgesi $\Leftrightarrow$ G'deki bütün düğümlerin kerteleri çift

Euler Çizgesi Örnekleri

Örnek (Euler çizgesi)

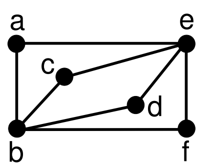

Örnek (Euler çizgesi değil)

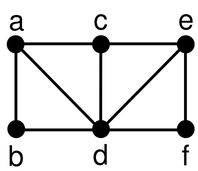

Hamilton Çizgeleri

Tanım
Hamilton çizgesi: kapalı, kapsayan bir yol düzenlenebilen çizge

Hamilton Çizgesi Örnekleri

Örnek (Hamilton çizgesi)

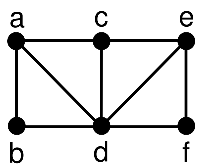

Örnek (Hamilton çizgesi değil)

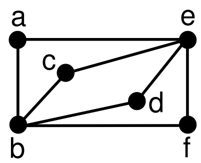

Bağlantı Matrisi

- çizgenin bitişiklik matrisi A ise
  A^k matrisinin (i, j) elemanı i. düğüm ile j. düğüm arasındaki k uzunluklu dolaşıların sayısını gösterir
- n düğümlü yönsüz bir çizgede iki düğüm arasındaki uzaklık en fazla $n - 1$ olabilir
- bağlantı matrisi:
  $C = A^1 + A^2 + A^3 + \cdots + A^{n-1}$
  - bütün elemanlar sıfırdan farklı ise çizge bağlıdır

Warshall Algoritması

- düğümler arasındaki dolaşıların sayısı yerine dolaşı olup olmadığını belirlemek daha kolay
- sırayla her düğüm için:
  - o düğüme gelinebilen düğümlerden (matriste o sütunda 1 olan satırlardan)
  - o düğümden gidilebilen düğümlere (matriste o satırda 1 olan sütunlara)

Warshall Algoritması Örneği

Örnek

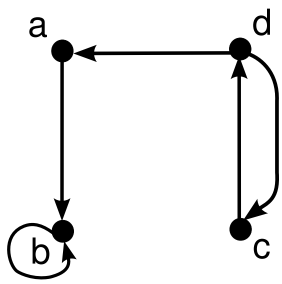

	a	b	c	d
a	0	1	0	0
b	0	1	0	0
c	0	0	0	1
d	1	0	1	0

Warshall Algoritması Örneği

Örnek

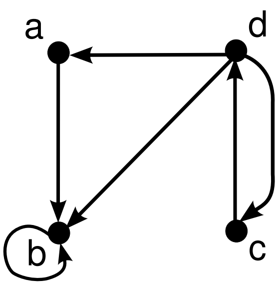

	a	b	c	d
a	0	1	0	0
b	0	1	0	0
c	0	0	0	1
d	1	1	1	0

Warshall Algoritması Örneği

Örnek

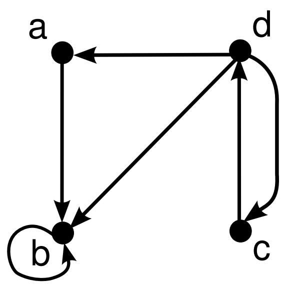

	a	b	c	d
a	0	1	0	0
b	0	1	0	0
c	0	0	0	1
d	1	1	1	0

Warshall Algoritması Örneği

Örnek

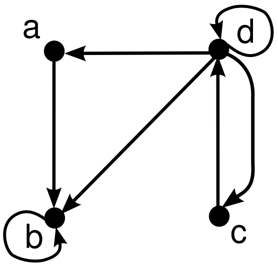

	a	b	c	d
a	0	1	0	0
b	0	1	0	0
c	0	0	0	1
d	1	1	1	1

Warshall Algoritması Örneği

Örnek

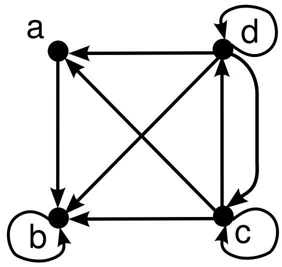

	a	b	c	d
a	0	1	0	0
b	0	1	0	0
c	1	1	1	1
d	1	1	1	1

Düzlemsel Çizgeler

Tanım

Ayrıtları kesişmeyecek şekilde bir düzleme çizilebilen bir çizge düzlemseldir.

- G çizgesinin bir haritası: G çizgesinin düzlemsel bir çizimi

Düzlemsel Çizge Örneği

Örnek (K_4)

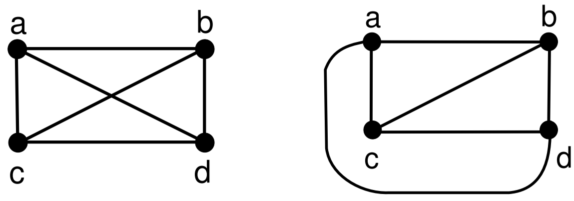

Bölgeler

- bir harita düzlemi bölgelere ayırır
- bir bölgenin *kertesi*:
  bölgeyi çevreleyen kapalı gezinin uzunluğu

Teorem

r_i *bölgesinin kertesi* d_{r_i} *olsun*

$$|E| = \frac{\sum_i d_{r_i}}{2}$$

Bölge Örneği

Örnek

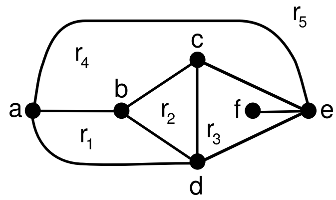

$d_{r_1} = 3$ (abda)
$d_{r_2} = 3$ (bcdb)
$d_{r_3} = 5$ (cdefec)
$d_{r_4} = 4$ (abcea)
$d_{r_5} = 3$ (adea)

$\sum_r d_r = 18$
$|E| = 9$

Euler Formülü

Teorem (Euler Formülü)

$G = (V, E)$ bağlı, düzlemsel bir çizge olsun
ve R bu çizgenin bir haritasındaki bölgeler kümesi olsun:

$$|V| - |E| + |R| = 2$$

Euler Formülü Örneği

Örnek

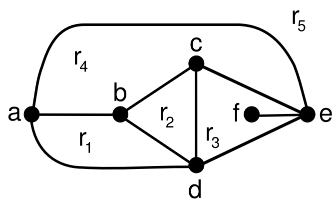

- $|V| = 6, \ |E| = 9, \ |R| = 5$

Düzlemsel Çizge Teoremleri

Teorem

$G = (V, E)$ bağlı, düzlemsel bir çizge olsun ve $|V| \geq 3$ olsun:
$|E| \leq 3|V| - 6$

Tanıt.

- bölge kertelerinin toplamı: $2|E|$
- bir bölgenin kertesi en az 3
  $\Rightarrow 2|E| \geq 3|R| \Rightarrow |R| \leq \frac{2}{3}|E|$
- $|V| - |E| + |R| = 2$
  $\Rightarrow |V| - |E| + \frac{2}{3}|E| \geq 2 \Rightarrow |V| - \frac{1}{3}|E| \geq 2$
  $\Rightarrow 3|V| - |E| \geq 6 \Rightarrow |E| \leq 3|V| - 6$

□

Düzlemsel Çizge Teoremleri

Teorem

$G = (V, E)$ bağlı, düzlemsel bir çizge olsun ve $|V| \geq 3$ olsun:
$\exists v \in V \ d_v \leq 5$

Tanıt.

- $\forall v \in V \ d_v \geq 6$ olsun
  $\Rightarrow 2|E| \geq 6|V|$
  $\Rightarrow |E| \geq 3|V|$
  $\Rightarrow |E| > 3|V| - 6$

□

Düzlemsel Olmayan Çizgeler

Teorem

K_5 düzlemsel değildir.

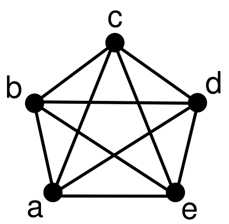

Tanıt.

- $|V| = 5$
- $3|V| - 6 = 3 \cdot 5 - 6 = 9$
- $|E| \leq 9$ olmalı
- ama $|E| = 10$

□

Düzlemsel Olmayan Çizgeler

Teorem

$K_{3,3}$ düzlemsel değildir.

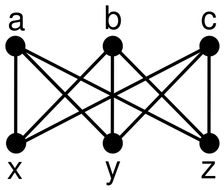

Tanıt.

- $|V| = 6, |E| = 9$
- düzlemsel ise $|R| = 5$ olmalı
- bir bölgenin kertesi en az 4
  $\Rightarrow \sum_{r \in R} d_r \geq 20$
- $|E| \geq 10$ olmalı
- ama $|E| = 9$

□

Kuratowski Teoremi

Teorem

G'nin K_5 ya da $K_{3,3}$'e homeomorfik bir altçizgesi var.

$\Leftrightarrow$

G düzlemsel değil.

Platon Cisimleri

- *düzgün çokyüzlü*: bütün yüzleri birbirinin eşi düzgün çokgenler olan üç boyutlu cisim
- bir düzgün çokyüzlünün iki boyutlu düzleme izdüşümü düzlemsel bir çizgedir
  - her köşe bir düğüm
  - her kenar bir ayrıt
  - her yüz bir bölge

Platon Cisimleri

Örnek (küp)

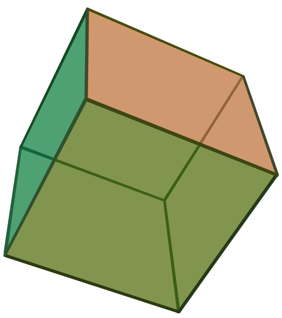

Platon Cisimleri

- v: düğüm (köşe) sayısı
- e: ayrıt (kenar) sayısı
- r: bölge (yüz) sayısı
- n: bir köşede birleşen yüz sayısı (düğüm kertesi)
- m: bir yüzü çevreleyen ayrıt sayısı (bölge kertesi)

- $m, n \geq 3$
- $2e = n \cdot v$
- $2e = m \cdot r$

Platon Cisimleri

- Euler formülünden:

$$2 = v - e + r = \frac{2e}{n} - e + \frac{2e}{m} = e\left(\frac{2m - mn + 2n}{mn}\right) > 0$$

- $e, m, n > 0$:

$$2m - mn + 2n > 0 \Rightarrow mn - 2m - 2n < 0$$
$$\Rightarrow mn - 2m - 2n + 4 < 4 \Rightarrow (m-2)(n-2) < 4$$

- bu eşitsizliği sağlayan değerler:
  1. $m = 3, n = 3$
  2. $m = 4, n = 3$
  3. $m = 3, n = 4$
  4. $m = 5, n = 3$
  5. $m = 3, n = 5$

Tetrahedron - Düzgün Dört Yüzlü

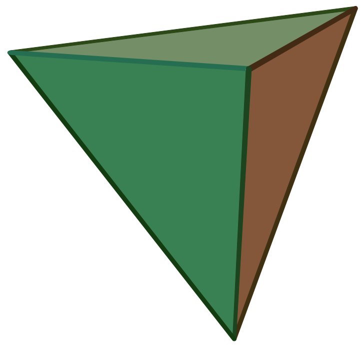

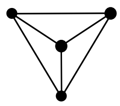

$m = 3, n = 3$

Hexahedron - Düzgün Altı Yüzlü

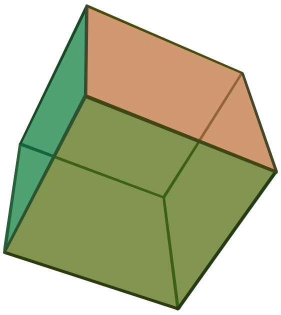

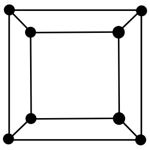

$m = 4, n = 3$

Octahedron - Düzgün Sekiz Yüzlü

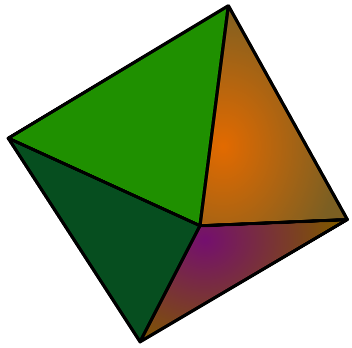

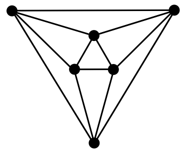

$m = 3, n = 4$

Dodecahedron - Düzgün Oniki Yüzlü

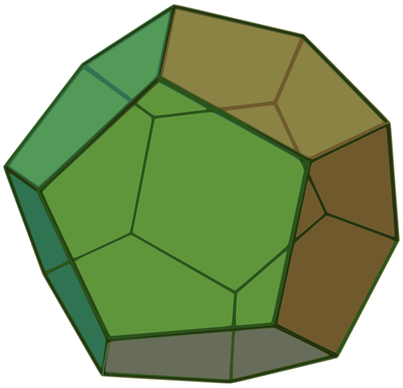

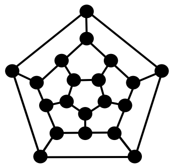

$m = 5, n = 3$

Icosahedron - Düzgün Yirmi Yüzlü

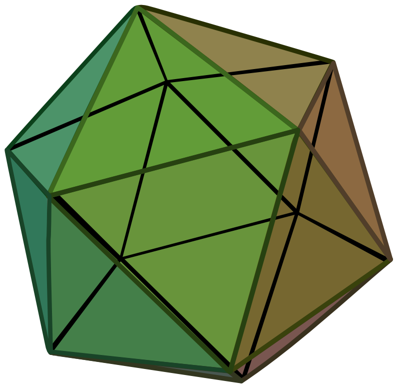

$m = 3, n = 5$

Çizge Boyama

Tanım

$G = (V, E)$ çizgesi için bir düzgün boyama: $f : V \rightarrow C$

C bir renk kümesi

- $\forall (v_i, v_j) \in E \; f(v_i) \neq f(v_j)$
- $|C|$ en küçük olacak şekilde

Çizge Boyama Örneği

Örnek

- kimyasal maddeler üreten bir firma
- bazı maddeler birlikte tutulamıyor
- birbiriyle tutulamayan maddeler farklı alanlara depolanmalı
- en az sayıda depo alanı kullanılacak şekilde maddeleri depola

Çizge Boyama Örneği

Örnek

- her madde bir düğüm
- birlikte tutulamayan maddeler bitişik

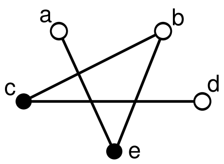

Çizge Boyama Örneği

Örnek

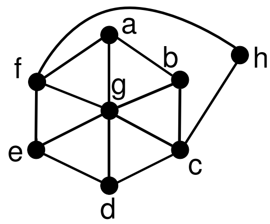

Çizge Boyama Örneği

Örnek

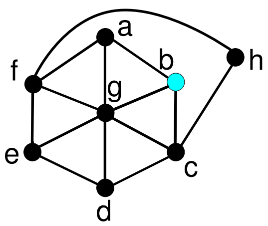

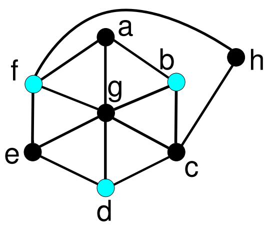

Çizge Boyama Örneği

Örnek

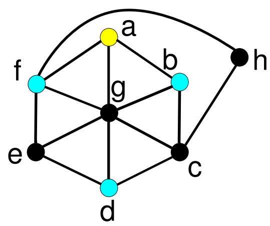

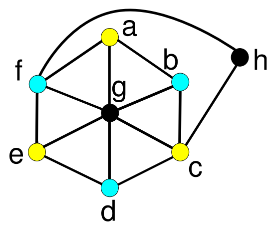

Çizge Boyama Örneği

Örnek

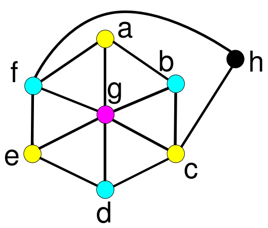

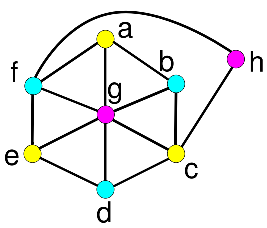

Kromatik Sayı

Tanım

G çizgesinin kromatik sayısı: $\chi(G)$

- G çizgesini boyamak için gerekli en az renk sayısı

- $\chi(G)$'nin hesaplanması çok zor bir problem
- $\chi(K_n) = n$

Kromatik Sayı Örneği

Örnek (Herschel çizgesi)

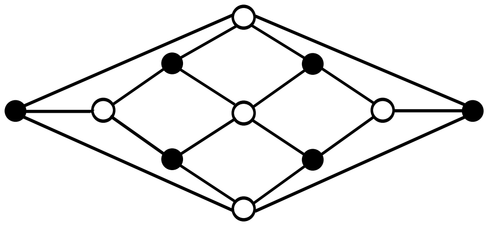

- kromatik sayı: 2

Çizge Boyama Örneği

Örnek (Sudoku)

5	3			7				
6			1	9	5			
	9	8					6	
8				6				3
4			8		3			1
7				2				6
	6					2	8	
			4	1	9			5
				8			7	9

- her hücre bir düğüm
- aynı satırdaki hücreler bitişik
- aynı sütundaki hücreler bitişik
- aynı 3×3'lük bloktaki hücreler bitişik
- her rakam bir renk
- problem: kısmen boyalı bir çizgenin düzgün boyanması

Bölge Boyama

- bir haritayı bitişik bölgelere farklı renkler atayacak şekilde boyama

Teorem (Dört Renk Teoremi)

Bir haritadaki bölgeleri boyamak için dört renk yeterlidir.

Çizgelerde Arama

- $G = (V, E)$ çizgesinin düğümlerinin v_1 düğümünden başlanarak aranması
- derinlemesine
- enlemesine

Derinlemesine Arama

1. $v \leftarrow v_1$, $T = \emptyset$, $D = \{v_1\}$
2. $2 \le i \le |V|$ içinde $(v, v_i) \in E$ ve $v_i \notin D$ olacak şekilde en küçük i'yi bul
   - böyle bir i yoksa: 3. adıma git
   - varsa: $T = T \cup \{(v, v_i)\}$, $D = D \cup \{v_i\}$, $v \leftarrow v_i$, 2. adıma git
3. $v = v_1$ ise sonuç T
4. $v \neq v_1$ ise $v \leftarrow parent(v)$, 2. adıma git

Enlemesine Arama

1. $T = \emptyset$, $D = \{v_1\}$, $Q = (v_1)$
2. Q boş ise: sonuç T
3. Q boş değilse: $v \leftarrow front(Q)$, $Q \leftarrow Q - v$
   $2 \le i \le |V|$ için $(v, v_i) \in E$ ayrıtlarına bak:
   - $v_i \notin D$ ise: $Q = Q + v_i$, $T = T \cup \{(v, v_i)\}$, $D = D \cup \{v_i\}$
   - 3. adıma git

Kaynaklar

Okunacak: Grimaldi

- Chapter 11: An Introduction to Graph Theory
- Chapter 7: Relations: The Second Time Around
  - 7.2. Computer Recognition: Zero-One Matrices and Directed Graphs

Ağaç

Tanım

ağaç: çevre içermeyen, bağlı çizge

- *orman*: bağlı bileşenleri ağaçlar olan çizge

Ağaç Örnekleri

Örnek

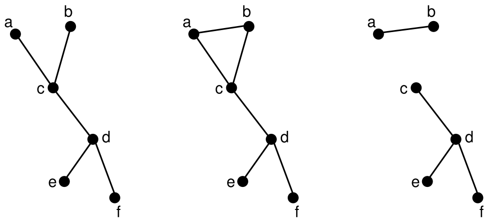

Ağaç Teoremleri

Teorem

Bir ağaçta herhangi iki farklı düğüm arasında bir ve yalnız bir yol vardır.

- ağaç bağlı olduğu için en az bir yol vardır
- birden fazla yol olsaydı çevre oluştururlardı

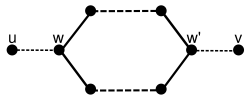

Ağaç Teoremleri

Teorem

$T = (V, E)$ *bir ağaç olsun:*

$$|E| = |V| - 1$$

- tanıt yöntemi: ayrıt sayısı üzerinden tümevarım

Ağaç Teoremleri

Tanıt: taban adımı

- $|E| = 0 \Rightarrow |V| = 1$
- $|E| = 1 \Rightarrow |V| = 2$
- $|E| = 2 \Rightarrow |V| = 3$
- $|E| \leq k$ için $|E| = |V| - 1$ varsayalım

Ağaç Teoremleri

Tanıt: tümevarım adımı.

- $|E| = k + 1$

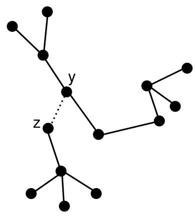

- (y, z) ayrıtını çıkaralım:
  $T_1 = (V_1, E_1),\ T_2 = (V_2, E_2)$

$$\begin{aligned}|V| &= |V_1| + |V_2| \\ &= |E_1| + 1 + |E_2| + 1 \\ &= (|E_1| + |E_2| + 1) + 1 \\ &= |E| + 1\end{aligned}$$

□

Ağaç Teoremleri

Teorem

Bir ağaçta kertesi 1 olan en az iki düğüm vardır.

Tanıt.

- $2|E| = \sum_{v \in V} d_v$
- kertesi 1 olan tek bir düğüm olduğunu varsayalım:
  $\Rightarrow 2|E| \geq 2(|V| - 1) + 1$
  $\Rightarrow 2|E| \geq 2|V| - 1$
  $\Rightarrow |E| \geq |V| - \frac{1}{2} > |V| - 1$

□

Ağaç Teoremleri

Teorem

T bir ağaçtır (bağlıdır ve çevre içermez).
$\Leftrightarrow$
T'de her düğüm çifti arasında bir ve yalnız bir yol vardır.
$\Leftrightarrow$
T bağlıdır ama herhangi bir ayrıt çıkarılırsa artık bağlı olmaz.
$\Leftrightarrow$
T çevre içermez ama herhangi iki düğüm arasına bir ayrıt eklenirse bir ve yalnız bir çevre oluşur.

Ağaç Teoremleri

Teorem

T bir ağaçtır (T bağlıdır ve çevre içermez.)
$\Leftrightarrow$
T bağlıdır ve $|E| = |V| - 1$.
$\Leftrightarrow$
T çevre içermez ve $|E| = |V| - 1$.

Köklü Ağaç

- düğümler arasında hiyerarşi tanımlanır
- hiyerarşi ayrıtlara doğal bir yön verir
  $\Rightarrow$ giriş ve çıkış kerteleri
- giriş kertesi 0 olan düğüm: kök
- çıkış kertesi 0 olan düğümler: yaprak
- yaprak olmayan düğümler: içdüğüm

Düğüm Düzeyleri

Tanım

bir düğümün düzeyi: düğümün köke olan uzaklığı

- *anne*: bir üst düzeydeki bitişik düğüm
- *çocuk*: bir alt düzeydeki bitişik düğümler
- *kardeş*: aynı annenin çocuğu olan düğümler

Köklü Ağaç Örneği

Örnek

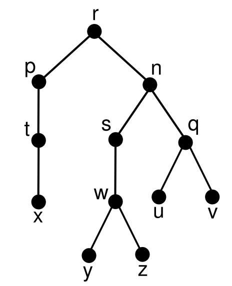

- kök: r
- yapraklar: $x\ y\ z\ u\ v$
- içdüğümler: $r\ p\ n\ t\ s\ q\ w$
- y düğümünün annesi: w
  w düğümünün çocukları: y ve z
- y ve z kardeş

Köklü Ağaç Örneği

Örnek

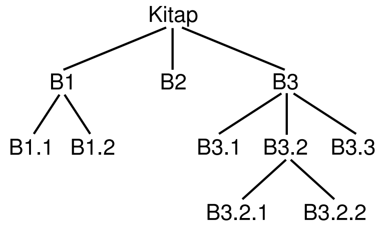

Kitap
- B1
  - B1.1
  - B1.2
- B2
- B3
  - B3.1
  - B3.2
    - B3.2.1
    - B3.2.2
  - B3.3

Sıralı Köklü Ağaç

- kardeş düğümler soldan sağa doğru sıralanır
- evrensel adresleme sistemi
  - köke 0 adresini ver
  - 1. düzeydeki düğümlere soldan sağa doğru sırayla $1, 2, 3, \ldots$ adreslerini ver
  - v düğümünün adresi a ise, v düğümünün çocuklarına soldan sağa doğru sırayla $a.1, a.2, a.3, \ldots$ adreslerini ver

Sözlük Sırası

Tanım
b ve c iki adres olsun.
b'nin c'den önce gelmesi için aşağıdakilerden biri sağlanmalı:

1. $b = a_1 a_2 \ldots a_m x_1 \ldots$
   $c = a_1 a_2 \ldots a_m x_2 \ldots$
   x_1 x_2'den önce gelir
2. $b = a_1 a_2 \ldots a_m$
   $c = a_1 a_2 \ldots a_m a_{m+1} \ldots$

Sözlük Sırası Örneği

Örnek

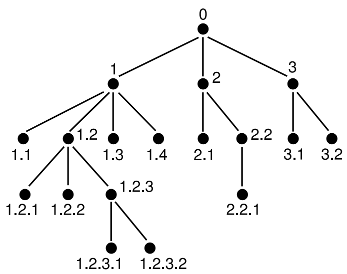

- 0 - 1 - 1.1 - 1.2
  - 1.2.1 - 1.2.2 - 1.2.3
  - 1.2.3.1 - 1.2.3.2
  - 1.3 - 1.4 - 2
  - 2.1 - 2.2 - 2.2.1
  - 3 - 3.1 - 3.2

İkili Ağaçlar

Tanım
$T = (V, E)$ bir ikili ağaç: $\forall v \in V\ d_v^o \in \{0, 1, 2\}$

$T = (V, E)$ bir *tam* ikili ağaç: $\forall v \in V\ d_v^o \in \{0, 2\}$

İşlem Ağacı

- bir ikili işlem bir ikili ağaçla temsil edilebilir
  - kökte işleç, çocuklarda işlenenler
- her matematiksel ifade bir ağaçla temsil edilebilir
  - içdüğümlerde işleçler, yapraklarda değişkenler ve değerler

İşlem Ağacı Örnekleri

Örnek $(7 - a)$

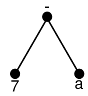

Örnek $(a + b)$

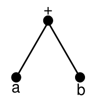

İşlem Ağacı Örnekleri

Örnek $((7 - a)/5)$

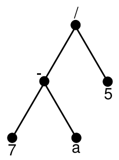

Örnek $((a + b) \uparrow 3)$

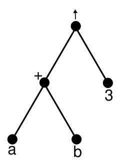

İşlem Ağacı Örnekleri

Örnek $(((7 - a)/5) * ((a + b) \uparrow 3))$

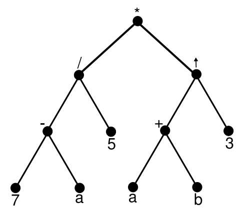

İşlem Ağacı Örnekleri

Örnek $(t + (u * v)/(w + x - y \uparrow z))$

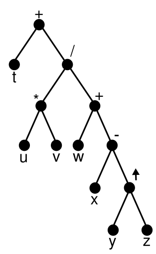

İşlem Ağacında Geçişler

1. içek geçişi: sol altağacı tara, köke uğra, sağ altağacı tara
2. önek geçişi: köke uğra, sol altağacı tara, sağ altağacı tara
3. sonek geçişi: sol altağacı tara, sağ altağacı tara, köke uğra
   - *ters Polonyalı gösterilimi*

İçek Geçişi Örneği

Örnek

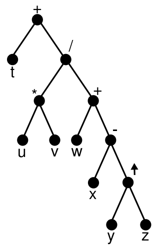

$t + u * v \;/\; w + x - y \uparrow z$

Önek Geçişi Örneği

Örnek

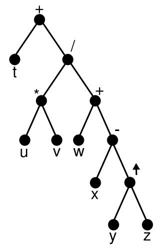

$+ \; t \;/ * u \; v + w - x \uparrow y \; z$

Sonek Geçişi Örneği

Örnek

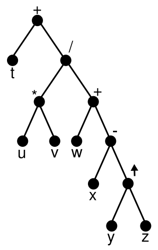

$t \; u \; v * w \; x \; y \; z \uparrow - + / +$

İşlem Ağacının Değerlendirilmesi

- içek geçişinde öncelik için parantez gerekir
- önek ve sonek geçişlerinde parantez gerekmez

Sonek Değerlendirme Örneği

Örnek ($t \; u \; v * w \; x \; y \; z \uparrow - + / +$)

$4 \; 2 \; 3 * 1 \; 9 \; 2 \; 3 \uparrow - + / +$

4	2	3	$*$			
4	6	1	9	2	3	$\uparrow$
4	6	1	9	8	$-$	
4	6	1	1	$+$		
4	6	2	$/$			
4	3	$+$				
7						

Düzenli Ağaç

Tanım

$T = (V, E)$ bir m-li ağaç: $\forall v \in V \;\; d_v{}^o \leq m$

$T = (V, E)$ bir tam m-li ağaç: $\forall v \in V \;\; d_v{}^o \in \{0, m\}$

Düzenli Ağaç Teoremi

Teorem

$T = (V, E)$ bir tam m'li ağaç olsun.

- *n: düğüm sayısı*
- *l: yaprak sayısı*
- *i: içdüğüm sayısı*

O halde:

- $n = m \cdot i + 1$
- $l = n - i = m \cdot i + 1 - i = (m - 1) \cdot i + 1$

$$i = \frac{l - 1}{m - 1}$$

Düzenli Ağaç Örnekleri

Örnek

- 27 oyuncunun katıldığı bir tenis turnuvasında kaç maç oynanır?

- her oyuncu bir yaprak: $l = 27$
- her maç bir içdüğüm: $m = 2$
- maç sayısı: $i = \frac{l-1}{m-1} = \frac{27-1}{2-1} = 26$

Düzenli Ağaç Örnekleri

Örnek

- 25 adet elektrikli aygıtı 4'lü uzatmalarla tek bir prize bağlamak için kaç uzatma gerekir?

- her aygıt bir yaprak: $l = 25$
- her uzatma bir içdüğüm: $m = 4$
- uzatma sayısı: $i = \frac{l-1}{m-1} = \frac{25-1}{4-1} = 8$

Karar Ağaçları

Örnek

- 8 madeni paranın biri sahte (daha ağır)
- bir teraziyle sahtenin hangisi olduğu bulunacak

Karar Ağaçları

Örnek (3 tartmada bulma)

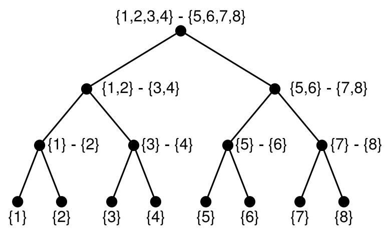

Karar Ağaçları

Örnek (2 tartmada bulma)

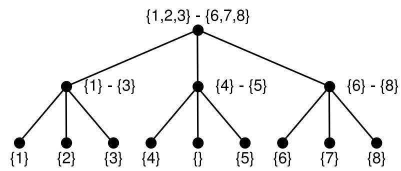

Kaynaklar

Okunacak: Grimaldi

- Chapter 12: Trees
  - 12.1. Definitions and Examples
  - 12.2. Rooted Trees

Ağırlıklı Çizgeler

- ayrıtlara etiket atanabilir:
  ağırlık, uzunluk, maliyet, gecikme, olasılık, ...

En Kısa Yol

- bir düğümden bütün diğer düğümlere en kısa yolları bulma:
  Dijkstra algoritması

Dijkstra Algoritması Örneği

Örnek (başlangıç)

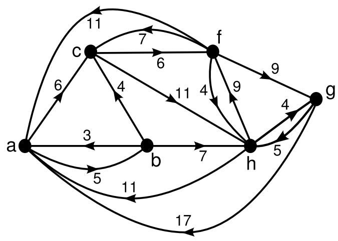

- başlangıç: c

a	$(\infty, -)$
b	$(\infty, -)$
c	$(0, -)$
f	$(\infty, -)$
g	$(\infty, -)$
h	$(\infty, -)$

Dijkstra Algoritması Örneği

Örnek (c düğümünden - taban uzaklık=0)

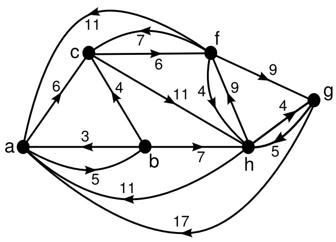

- $c \to f : 6, 6 < \infty$
- $c \to h : 11, 11 < \infty$

a	$(\infty, -)$	
b	$(\infty, -)$	
c	$(0, -)$	$\surd$
f	$(6, cf)$	
g	$(\infty, -)$	
h	$(11, ch)$	

- en yakın düğüm: f

Dijkstra Algoritması Örneği

Örnek (f düğümünden - taban uzaklık=6)

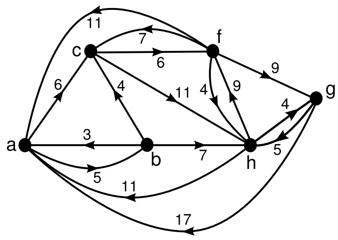

- $f \to a : 6 + 11, 17 < \infty$
- $f \to g : 6 + 9, 15 < \infty$
- $f \to h : 6 + 4, 10 < 11$

a	$(17, cfa)$	
b	$(\infty, -)$	
c	$(0, -)$	$\surd$
f	$(6, cf)$	$\surd$
g	$(15, cfg)$	
h	$(10, cfh)$	

- en yakın düğüm: h

Dijkstra Algoritması Örneği

Örnek (h düğümünden - taban uzaklık=10)

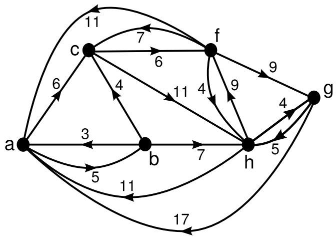

- $h \rightarrow a : 10 + 11, 21 \not< 17$
- $h \rightarrow g : 10 + 4, 14 < 15$

a	$(17, cfa)$	
b	$(\infty, -)$	
c	$(0, -)$	$\surd$
f	$(6, cf)$	$\surd$
g	$(14, cfhg)$	
h	$(10, cfh)$	$\surd$

- en yakın düğüm: g

Dijkstra Algoritması Örneği

Örnek (g düğümünden - taban uzaklık=14)

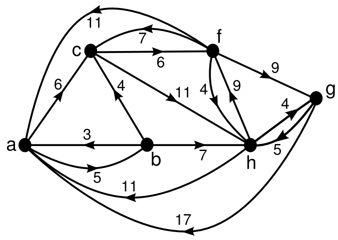

- $g \rightarrow a : 14 + 17, 31 \not< 17$

a	$(17, cfa)$	
b	$(\infty, -)$	
c	$(0, -)$	$\surd$
f	$(6, cf)$	$\surd$
g	$(14, cfhg)$	$\surd$
h	$(10, cfh)$	$\surd$

- en yakın düğüm: a

Dijkstra Algoritması Örneği

Örnek (a düğümünden - taban uzaklık=17)

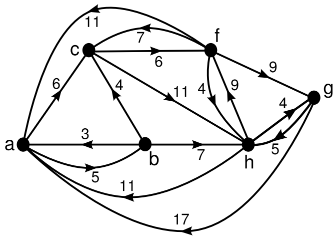

- $a \rightarrow b : 17 + 5, 22 < \infty$

a	$(17, cfa)$	$\surd$
b	$(22, cfab)$	
c	$(0, -)$	$\surd$
f	$(6, cf)$	$\surd$
g	$(14, cfhg)$	$\surd$
h	$(10, cfh)$	$\surd$

- son düğüm: b

En Hafif Kapsayan Ağaç

Tanım

kapsayan ağaç:
çizgenin bütün düğümlerini içeren, ağaç özellikleri taşıyan bir altçizgesi

Tanım

en hafif kapsayan ağaç:
ayrıt ağırlıklarının toplamının en az olduğu kapsayan ağaç

Kruskal Algoritması

Kruskal algoritması

1. $i \leftarrow 1$, $e_1 \in E$, $wt(e_1)$ minimum
2. $1 \leq i \leq n-2$ için:
   şu ana kadar seçilen ayrıtlar $e_1, e_2, \ldots, e_i$ ise kalan ayrıtlardan öyle bir e_{i+1} seç ki:
   - $wt(e_{i+1})$ minimum olsun
   - $e_1, e_2, \ldots, e_i, e_{i+1}$ altçizgesi çevre içermesin
3. $i \leftarrow i + 1$
   - $i = n - 1 \Rightarrow e_1, e_2, \ldots, e_{n-1}$ ayrıtlarından oluşan G altçizgesi bir en hafif kapsayan ağaçtır
   - $i < n - 1 \Rightarrow$ 2. adıma git

Kruskal Algoritması Örneği

Örnek (başlangıç)

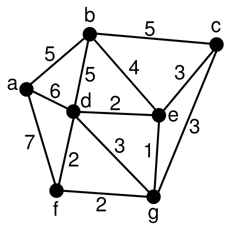

- $i \leftarrow 1$
- en düşük ağırlık: 1
  (e, g)
- $T = \{(e, g)\}$

Kruskal Algoritması Örneği

Örnek $(1 < 6)$

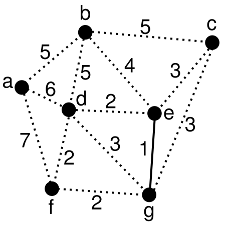

- en düşük ağırlık: 2
  $(d, e), (d, f), (f, g)$
- $T = \{(e, g), (d, f)\}$
- $i \leftarrow 2$

Kruskal Algoritması Örneği

Örnek $(2 < 6)$

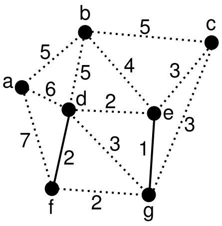

- en düşük ağırlık: 2
  $(d, e), (f, g)$
- $T = \{(e, g), (d, f), (d, e)\}$
- $i \leftarrow 3$

Kruskal Algoritması Örneği

Örnek $(3 < 6)$

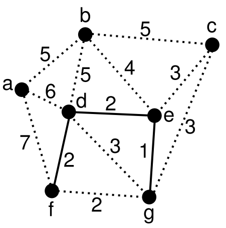

- en düşük ağırlık: 2
  (f, g) çevre oluşturuyor
- en düşük ağırlık: 3
  $(c, e), (c, g), (d, g)$
  (d, g) çevre oluşturuyor
- $T = \{(e, g), (d, f), (d, e), (c, e)\}$
- $i \leftarrow 4$

Kruskal Algoritması Örneği

Örnek $(4 < 6)$

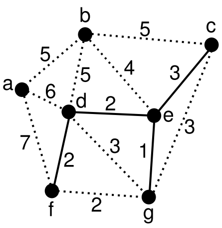

- $T = \{$
  $(e, g), (d, f), (d, e),$
  $(c, e), (b, e)$
  $\}$
- $i \leftarrow 5$

Kruskal Algoritması Örneği

Örnek $(5 < 6)$

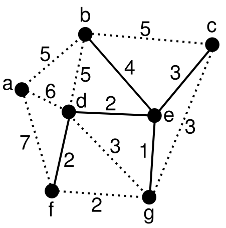

- $T = \{$
  $(e, g), (d, f), (d, e),$
  $(c, e), (b, e), (a, b)$
  $\}$
- $i \leftarrow 6$

Kruskal Algoritması Örneği

Örnek $(6 \not< 6)$

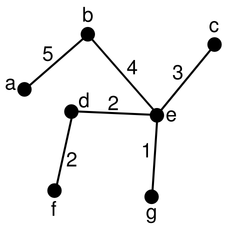

- toplam ağırlık: 17

Prim Algoritması

Prim algoritması

1. $i \leftarrow 1$, $v_1 \in V$, $P = \{v_1\}$, $N = V - \{v_1\}$, $T = \emptyset$
2. $1 \leq i \leq n - 1$ için:
   $P = \{v_1, v_2, \ldots, v_i\}$, $T = \{e_1, e_2, \ldots, e_{i-1}\}$, $N = V - P$
   öyle bir $v_{i+1} \in N$ düğümü seç ki, bir $x \in P$ düğümü için
   $e = (x, v_{i+1}) \notin T$, $wt(e)$ minimum olsun
   $P \leftarrow P + \{v_{i+1}\}$, $N \leftarrow N - \{v_{i+1}\}$, $T \leftarrow T + \{e\}$
3. $i \leftarrow i + 1$
   - $i = n \Rightarrow e_1, e_2, \ldots, e_{n-1}$ ayrıtlarından oluşan G altçizgesi bir en hafif kapsayan ağaçtır
   - $i < n \Rightarrow$ 2. adıma git

Prim Algoritması Örneği

Örnek (başlangıç)

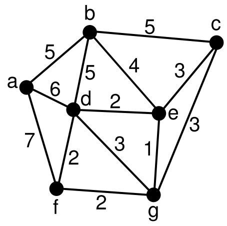

- $i \leftarrow 1$
- $P = \{a\}$
- $N = \{b, c, d, e, f, g\}$
- $T = \emptyset$

Prim Algoritması Örneği

Örnek (1 < 7)

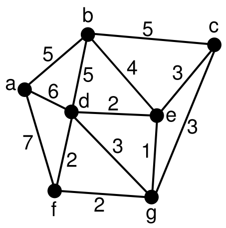

- $T = \{(a, b)\}$
- $P = \{a, b\}$
- $N = \{c, d, e, f, g\}$
- $i \leftarrow 2$

Prim Algoritması Örneği

Örnek (2 < 7)

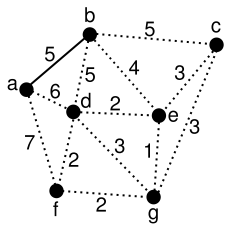

- $T = \{(a, b), (b, e)\}$
- $P = \{a, b, e\}$
- $N = \{c, d, f, g\}$
- $i \leftarrow 3$

Prim Algoritması Örneği

Örnek (3 < 7)

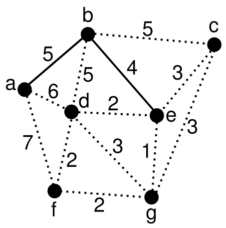

- $T = \{(a, b), (b, e), (e, g)\}$
- $P = \{a, b, e, g\}$
- $N = \{c, d, f\}$
- $i \leftarrow 4$

Prim Algoritması Örneği

Örnek (4 < 7)

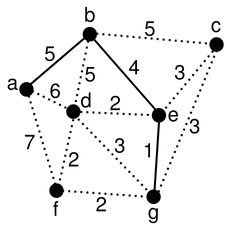

- $T = \{(a, b), (b, e), (e, g), (d, e)\}$
- $P = \{a, b, e, g, d\}$
- $N = \{c, f\}$
- $i \leftarrow 5$

Prim Algoritması Örneği

Örnek (5 < 7)

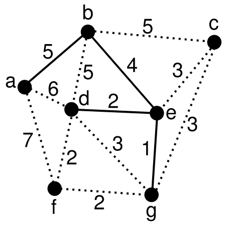

- $T = \{$
  $(a, b), (b, e), (e, g),$
  $(d, e), (f, g)$
  $\}$
- $P = \{a, b, e, g, d, f\}$
- $N = \{c\}$
- $i \leftarrow 6$

Prim Algoritması Örneği

Örnek (6 < 7)

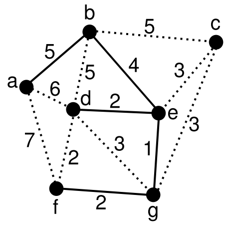

- $T = \{$
  $(a, b), (b, e), (e, g),$
  $(d, e), (f, g), (c, g)$
  $\}$
- $P = \{a, b, e, g, d, f, c\}$
- $N = \emptyset$
- $i \leftarrow 7$

Prim Algoritması Örneği

Örnek ($7 \not< 7$)

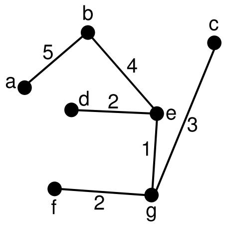

- toplam ağırlık: 17

Kaynaklar

Okunacak: Grimaldi

- Chapter 13: Optimization and Matching
  - 13.1. Dijkstra's Shortest Path Algorithm
  - 13.2. Minimal Spanning Trees:
    The Algorithms of Kruskal and Prim